

דיני תרומות ומעשרות בשנת מעשר עני

ד' מצוות של תרומות ומעשרות אפשר לקיים בטבל שתבצור בכרם, לראב"ד ולטור הינן דאורייתא בימינו. אף שלרמב"ם שכדעתו נפסק להלכה, חסר עדיין "ביאת כל ישראל לארצו", שרק אז יהיה חיובן מדאורייתא. אל תפסיד את ההזדמנות שלך לקיים הפרשת תרו"מ כדלקמן, כי בטבל שתבצור בכרם יש את החיוב החמור ביותר שאפשרי בימינו, שלא בנקל יזדמן לך שנית, שפרט לכך שהינו טבל ודאי, הינו: דגן תירוש ויצהר! לא לקוח מן השוק! גמר מלאכה לפני ראיית פני הבית! (א). ובשונה מהפרשה רגילה, (ראה הסדר המתוקן בעמ' ג', ד'): מפרישים המעשר ראשון בפועל. קביעת מקום המע"ר אינה בתוך החולין שעתיד להיות מתוקן אלא בנפרד. נותנים התרומה גדולה והתרומת מעשר לכהן כדי לקיים נתינה לכהן. (אח"כ מקפידים לראותו מבערם או מבערים בשבילו) נותנים המעשר ראשון ללוי ומעשר עני נותנים לעני.

המְצוּוֹת בהפרשת תרומות ומעשרות -

ו' עשין וד' לאוין מקיימים בשנת מעשר עני:

- "תרימו תרומה כתרומת גורן" (במדבר ט"ז כ') "ראשית דגנך תירשך ויצהרך...תתן לו" (דברים י"ח ד') (מ"ע קכ"ו, י"ד של"א) מפרישים קצת מהפירות תרומה לתת לכהנים.
- "וכל מעשר הארץ... לה' הוא" (ויקרא כ"ז ל') "כי את מעשר בני ישראל... נתתי ללויים" (במדבר י"ח כ"ד) (מ"ע קכ"ז, י"ד של"א) מפרישים עשירית מכל הפירות לתנה ללויים.
- "והרבותם מבוננו... מעשר מן המעשר. ונתתם מבוננו... לאהרן הכהן" (במדבר י"ח כ"ג, ח) (מ"ע קכ"ט, י"ד של"א) מפרישים עשירית מהמעשר לתנה לכהנים.
- "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך והנזות בשעריך ובא הלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו וישבעו" (דברים י"ד כ"ח) (מ"ע ק"ג, י"ד של"א) בשנים שלישית ושישית לשמיטה מיוחדים אחד מעשרה מהפירות הנשארים לתת לעניים.
- "את זולתו מבוננו" (במדבר י"ח כ"ט) (חלק ממצות נתינת תרו"מ, י"ד של"א) את אשר מפרישים כדי ליתן להלוי והעני, לא יהיה גרוע משאר הפירות.
- "באש תשרף" (ויקרא ז' י"ט) (משנה ה' פ"ז תמורה, מ"ע צ', רמ' פ"ט פסולי המוקדשין) לשרוף תרומה טמאה.
- "ולא יזלכו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה" (ויקרא כ"ב ט"ו) (ל"ת קנ"ג, י"ד של"א) שאסור לאכול מהפירות לפני ההפרשות.
- "מלאתך ודמעתך לא תאזור" (שמות כ"ב כ"ח) (ל"ת קנ"ד, י"ד של"א) שאסור לשנות סדר ההפרשה כגון מעשר ראשון לפני תרומה גדולה וכו'.
- "כל זר לא יאכל קדש" (ויקרא כ"ב י') (ל"ת קל"ג, י"ד של"א) שהזרים אסורים לאכול תרומה.
- "איש איש מבני אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כ"ב ד') (ל"ת קל"ו, י"ד של"א) כהנים שהם טמאים אסורים לאכול תרומה.

קיצור דינים

1. לפי רוב ראשונים חיוב הפרשת תרומות ומעשרות מן התורה הוא רק מדגן, ענבים, יין, זיתים, ושמן^(א).
2. כדי להתחייב בתרומות ומעשרות מן התורה, צריך שני תנאים, א) שיהיו הפירות שלו משעה ששישם בכלי שמולכים אותם בו מהשדה לביתו. וכדי לצאת כל הדעות שיהיו שלו במחובר לעץ^(ב). וב) ותנאי שני שדעתו להשתמש בהם בביתו.
3. הבוצר כרמו בכונה לאכול הפירות בביתו^(ג), יכול לאכול מהם עד שיגיע לביתו בלי לעשרם אם לא קובע עליהם סעודה. וי"א שאם רוצה לשתות מיץ הפירות חייבים לעשר אפי' לא קובע עליהם סעודה^(ד).
4. לפני שמכניסים הפירות העומדים לאכילה לכלי שמולכים אותם בו מהשדה לביתו, יש להרטיב הפירות ולנגוע בהם בידו כדי לטמאם, ויוכל אחר כך לאבד התרומה שיפריש בשריפה^(ה). אבל אם סחט למיץ ענבים אין צורך להכשירו לקבל טומאה ומאבד התרומה גדולה והתרומת מעשר בקבורה.
5. כדי להתחייב מן התורה בתרו"מ צריך שיגמר מלאכת הפירות לפני ראיית פני הבית^(ו) ורק אז צריך שיכניסו הפירות בדלת הראשית^(ז) של חצרו ושל ביתו^(ח) לחדר שהוא יותר מד' אמות על ד' אמות^(ט) ששם יאכלם^(י).
6. גמר מלאכת מיץ ענבים אחרי הסינון הסופי והשמן והיין אחרי שהורידו הפסולת שצף למעלה^(יא). והחטיים היא אחרי

הלכות אלו בשו"ע יו"ד סי' של"א וברמב"ם הלי' תרומות והלי' מעשר. ובדרך אמונה להגרי"ח קניבסקי שליט"א חלק ב' וגי' על הר"מ.

(א) יו"ד של"א סעיפים ס"א, פ"ג ובש"ך שם סעיף קי"ד שרק אלו מחויבים דאורייתא לכלל הדיעות (בדרך אמונה הלי' תרומות פ"ב ס"ק א'. ודעת הרמב"ן שרק דגן יין ושמן חייבים מן התורה.

(ג) עי' ד"א הלי' מעשר, פ"ב ס"ק י"ג שמביא כל הדיעות

(ד) רמ"ה הלי' מעשר פ"ג הלי' ב' וד', שו"ע יו"ד סי' של"א סעי' פ"ב-פ"ג. ואפילו אם כונתו למכור קצת הפירות. ואם מילא כלי כדי למכורם או לאוכלם בשדה, יתכן שצריך לעשרם שם. עי' הי"מ פ"ג הלי' ב' וד"א שם ס"ק י"ב בשם החזו"א.

(ה) עי' ד"א שם ס"ק ט"ז ופ"ד ס"ק ד' שמביא הדיעות.

(ו) שו"ע יו"ד של"א סעי' י"ט ברמ"א, ועי' ביאור הגר"א שם.

(ז) ר"מ הלכ' מעשר פ"ג הלי' ב' ועיין ד"א שם. יו"ד סי' של"א ש"ך ס"ק קי"ד.

(ח) ד"א שם פ"ד ס"ק ז'.

(ט) ע"ש ס"ק כ"ז אם מחסן נקרא רואה פני הבית.

(י) רמ"ה שם הלי' ג'.

(יא) ואם רוצה לאכלם או לשתותם בביתו, אין להפריש מהם תרו"מ לפני שמכניסם לשם. ואם הפריש משמע מכמה ראשונים שעובר על מה דכתב "כדגן מן הגורן". עי' ד"א הלי' תרומות פ"ה ס"ק מ"י וציון הלכה שם ס"ק צ"ג.

(יב) רמ"ה שם פ"ג הלי' י"ג-י"ד ועי' ד"א ס"ק קכ"ו ובה"ל ד"ה זה. וצריך לנקותם עד שבעלי הפירות מוכן לאוכלם או לשתותם. כ"כ לנו הגר"ח ק.

הדישה והניקוי.

7. אסור להפריש מפירות שאחר גמר מלאכתן על פירות שלפני גמר מלאכתן או להיפך, מיינן על ענבים העומדים לסחיטה, ומענבים העומדים לאכילה על יין, אבל מותר להפריש מיינן על ענבים העומדים לאכילה^(א). וכן יש לזהר מלהפריש תרו"מ מדבר שחיובו קל על דבר שחיובו יותר חמור. וגם לא יפריש מן החמור על הקל (וע"ע כמה דוגמאות בהערה למטה^(ד)).
8. הכניס הפירות (היין או השמן וכו') לביתו, לפני גמר מלאכתן, (הוא ניקויים וסינונם הסופי) והוציאם אח"כ וגמר מלאכתן וניקה אותם בחוץ, מפריש מהם בלי ברכה^(ט).
9. אם היין או השמן בכמה כלים, יש לפתוח הכלים ולקרב הכלים שיגעו זה בזה^(טו).
10. לפני שמפרישים תרומות ומעשרות מטבל ודאי, עומדים ומברכים "אקב"ו להפריש תרומות ומעשרות"^(י).
11. אסור לשנות מסדר ההפרשות, כגון מעשר ראשון לפני תרומה גדולה וכיו"ב^(יח).
12. לא יהיה המעשר שמפרישים כדי לתת להלוי והעני, גרועים משאר הפירות^(יט).
13. כיצד מפרישים: מקצים קצת מהפירות לתרומה גדולה, עשרה אחוז מהנשאר (אחרי הפרשת התרומה גדולה) למעשר ראשון, עשרה אחוז מהמעשר ראשון לתרומת מעשר, ועשרה אחוז מהנשאר למעשר שני או למעשר עני. ועיין לקמן סדר ונוסח ההפרשות בסדר עשיית מצוות תרו"מ^(כ).
14. אם מפריש כדין ואומר נוסח ההפרשה, אף שאינו יודע פירושו, כיון שסומך בלבו שיחולו כפי דין, ההפרשה חלה^(כא). אחרי אמירת הנוסח חייב לשים לב לאבד התרומה גדולה והתרומת מעשר שהפריש. כי אחרי האמירה הינם קדושים.
15. י"א שיכול לתת התרומה לכהנים בזה^(כב). ויש חולקים שמא יבוא הכהן לידי תקלה^(כג).
16. אע"פ שאין חיוב לתת המעשר ללוים בזמנינו ומותר לבעלים לאוכלם, בכל זאת ראוי לתת להם כדי לקיים מצות נתינה^(כד).
17. השורף פירות של תרומה טמאה מקיים מצות עשה^(כה). מצוי בבוצר ענבים לאכילה או קוצר חיטים, אבל לא במיץ.
18. הראשונה, שניה, רביעית וחמישית לשנות השמיטה הם שנות מעשר שני.
19. שנות השלישי וששי לשנות השמיטה הם שנות מעשר עני.
20. נתינת מעשר עני של טבל ודאי נוהג כיום ויש לתתו לעני^(כו).

-
- (יג) רמי' הלי' תרומות פ"ה הלי' די' י"ח וי"ט.
 - (יד) עי' רמי' תרומות פ"ה הלי' י"ב, י"ד. שו"ע סעי' נ"ג-ע"ג. לדוגמא, מהו מן הקל על החמור, שלא לעשר ממה שלקח מאחרים על מה שגדל אצלו, ולא מחיטים שדש בביתו על חיטים שדש לפני ראיית פני הבית ולא מענבים שסחטן בביתו על ענבים שסחטן לפני ראיית פני הבית, ולא ממה שהפרישו ממתנות עניים על מה ששייך להבעלים. ואם להיפך, שיפריש מן החמור על הקל, ה"ז מפריש מן החייב על הפטור ואז התרו"מ שהפריש ישארו בטבולן.
 - (טו) עי' ד"א הלי' מעשר פ"ג ס"ק ס"ד. וכ"כ לנו הגר"ח"ק.
 - (טז) יו"ד סי' של"א סעי' כ"ד ברמ"א.
 - (יז) רמי' הלי' תרומות פ"ב הלי' ט"ז ובד"א ס"ק קמ"ז, הלי' מעשר פ"א הלי' ט"ז וד"א ס"ק ק"ד, שו"ע סעי' ע"ח.
 - (יח) כדי שלא לעבור על "מלאכתך ודמאך לא תאחר". רמי' ה"ת פ"ג הלי' כ"ג, שו"ע סעי' כ"ז. וט"ז ס"ק י"ג.
 - (יט) כדי שלא לעבור על המצות עשה של "את חלב ממנו". שו"ע סעי' נ"ב וע"ה. ושו"ד ס"ק ק"ב.
 - (כ) עי' רמי' ה"ת פ"ג הלי' כ"ד, ועי' הסבר על נוסח ההפרשות בד"א ס"ק רכ"ה.
 - (כא) ד"א ה"ת דף נ"ו ע"א.
 - (כב) עי' רמ"א שם סעי' י"ט.
 - (כג) עי' ד"א ה"ת פ"ו ס"ק כ', ועי' צה"ל שם ס"ק ע"ה, ועי' תשובות בח"ג מהגר"ח"ק. וי"א שכהן נותן מע"ר ללוי. עי' ד"א ה"מ פ"א ס"ק ל"ג. ועי' ה"ת פ"ב ס"ק קל"ז שכותב שאם אין להכהן איך להנות מהתרומה טמאה, אפשר שלא מקיים בזה מצות נתינה. ועי' תשובה להלן בח"ג מהגר"ח"ק שאם רוצה הכהן לקיים בו מצות שריפה, יתכן שהנותן מקיים בו מצות נתינה.
 - (כד) שם ד"א פ"ו ס"ק כ' וצה"ל שם ס"ק ע"ח.
 - (כה) "באש תשרף". ועי' ד"א שם פ"ב ס"ק קל"ט. לא שייך שריפה ביין. עי' רמי' פרק י"ט פסוה"מ הלי' י', ועי' ה"ת פ"ג צה"ל ס"ק רמ"ט.
 - (כו) דרך אמונה מתנות עניים פרק ו' ס"ק כ"א.

סדר הפרשת תרומות ומעשרות בשנת מעשר עני

אם בצר הענבים לאכילתם, יש להכשיר ולטמא את מה שיעשה תרומה גדולה ותרומת מעשר לפני כניסתם לירושלים הישנה, ולכל הפחות לפני הפדיון. אם בצר וסחט המיץ ענבים אין צורך להכשירו לקבל טומאה. אחרי שהכניסם לביתו (ע"ב בקיצור דינים סעיף ה') יחלקם לד' חלקים. ומתכוונים שבחלוקה זו עדיין לא תחול מצות הפרשה:

חלק א "קצת יותר מ 1%"

מהמיץ, או מהענבים.

(חלק זה כולל שני חלקים הראשון: הקצת יותר מה 1%, והשני: ה 1% עצמו)

חלק ב 9% מכל המיץ, או

הענבים יתן בחלק זה עד שיהיה בו 9% ודאי, ואם מסופק יוסיף עד שיצא הספק מלבו ואף שהפריש יותר על 9% אינו חושש שמעשרותיו יהיו מקולקלים כמפורט בסדר הפרשה)

חלק ג 9% מכל המיץ, או

הענבים הנותר יתן בחלק זה עד שיהיה בו 9% ודאי, ואם מסופק וכו' כנ"ל (הם 10% מהמיץ שנשאר אחרי הפרשות הקודמות).

חלק ד - יתר המיץ, או

הענבים. שנשאר (קצת פחות מ 80%)

הפרשת התרומות והמעשרות

לפני שמפרישים תרומות ומעשרות יש מהדרין לומר: לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכנתיה בדחילו ורחימו הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה שצוני בוראי יתברך להפריש תרומה גדולה כמו שנאמר "תרימו תרומה כתרומת גורן", להפריש מעשר ראשון כמו שנאמר "וכל מעשר הארץ לה' הוא", להפריש תרומת מעשר כמו שנאמר "והרמותם ממנו מעשר מן המעשר", ולהפריש מעשר שני כמו שנאמר "עשר תעשר את כל תבואת זרעך...". יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. יאמר:

הריני מכוין שכל לשוני בכל ההפרשות הברכות הפדיון והנתנה וכו' יתפרש על צד היותר טוב על פי דין תורה ותקנות חז"ל. ככתוב בסדר שלפני.

אסור להפסיק בדיבור מהברכה עד גמר ההפרשות. ויזהר שלא להזיז את הפירות בשעת ההפרשות, לכן יברר ויכין כל שצריך לפני הברכה.

יברך בעמידה:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות

–הפרשת תרומה גדולה

יאמר: ויכוין שבאמירתו יקיים מצות הפרשת תרומה גדולה.

היותר מאחד ממאה מהפירות שיש בחלק זה (ויכוין או יצביע בידו ל **חלק א**) לצד צפונה הרי הוא תרומה גדולה על כל הפירות.

–הפרשת מעשר לוי

יאמר: ויכוין שבאמירתו מקיים מצות הפרשת מעשר ראשון

אותו אחד ממאה שיש כאן (מצביע ל **חלק א**)

עם תשעה חלקים כמותו הנמצא בצד צפון של הנמצא כאן (ויכוין או יצביע בידו ל **חלק ב**) עד תשלום התשעה חלקים שצריך למעשר ראשון הרי הוא מעשר ראשון.

–הפרשת תרומת מעשר

יאמר: ויכוין שבאמירתו יקיים מצות הפרשת תרומת מעשר

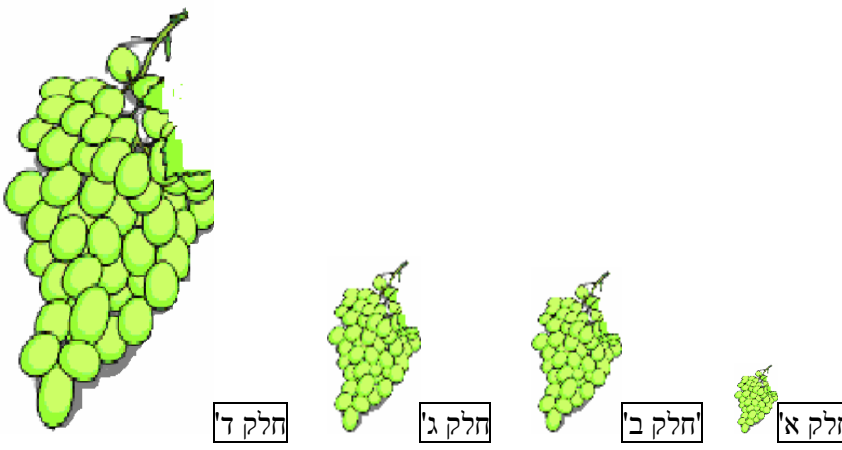
האחד ממאה כאן (ויכוין או יצביע ל **חלק א**) שעשיתיו מעשר ראשון הרי הוא תרומת מעשר.

–הפרשת מעשר עני

יאמר: ויכוין שבאמירתו יקיים מצות הפרשת מעשר שני

הנמצא כאן (ויכוין או יצביע בידו ל **חלק ג**) בצד צפון עד תשלום השיעור שצריך למעשר עני הרי הוא מעשר עני.

ע"י ההפרשות והפדיון הנ"ל, מתוקן **חלק ד** החלק הגדול (הכ 80%) לאכילה! ועתה לפניך לקיים מצות הנתנה לכהן, ללוי ולעני לקמן

– מצות נתינת תרומה ותרומת מעשר לכהן ("חלק א")

י"א שיש לקיים הפרשת תרו"ג אבל לא לתת לכהן בזמנינו מחשש שהכהן יכשל בהן (ע' קיצור הלי' סע' י"ג) ויש מתירין, על כן הנותן חייב להשגיח שהכהן יאבדם כלומר ישפוך המיץ לאדמה. או יקחם ממנו ויאבדם בעצמו.

לפני שנותנים התרומה ותרומת מעשר לכהן יש מהדרין לומר

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה שיצוני בוראי יתברך ליתן תרומה גדולה לכהן כמו שנאמר "ראשית דגנך תירשך ויצחרך תתן לו", וליתן תרומת מעשר לכהן כמו שנאמר "ונתתם ממנו לאהרן הכהן". יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

קיום המצוה: נותן התרומה ותרומת מעשר לכהן. מאחר ויש בכך חשש תקלה כאמור, חייב הנותן להשגיח שיאבדם הכהן כראוי, או יאבדם עבורו.

– איבוד תרומה טמאה ("חלק א")

אם התרומה היא מיץ ענבים יש לקבורה, היינו לשפוך על האדמה, או לתוך כלי סגור שזורק לאשפה. ואם התרומה היא ענבים שנטמאו יש מצוה לשרפם. ואם טהורים יש לקברם.

– מצות נתינת המעשר ללוי ("חלק ב")

רק ישראלים מחויבים במצוה זו, וי"א גם כהנים - ע' קיצור הלכות הערה כ'

לפני שנותנים המעשר ראשון ללוי יש מהדרין לומר: לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה שיצוני בוראי יתברך ליתן מעשר ללוי כמו שנאמר "כי את מעשר בני ישראל נתתי ללויים". יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

קיום המצוה: נותן המעשר ראשון ללוי (ה 9% וקצת יותר, הוא החלק הבינוני) המעשר הזה אין בו קדושה, ויכול הלוי לעשות בו כרצונו.

מצות נתינת מעשר עני ("חלק ג")

לפני שנותנים המעשר עני יש מהדרין לומר: לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה שיצוני בוראי יתברך ליתן מעשר לעני כמו שנאמר "וזנחת בשעריך ובא הלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו". יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

קיום המצוה: נותנים המעשר עני לעני (המעשר אין בו קדושה, ויכול העני לעשות בו כרצונו).

– שהחיינו

אחרי שקיימתם כל אלו המצוות החדשות, רצוי לקחת פרי או בגד חדש ולברך שהחיינו ולכוין גם על כל המצוות שקיימתם (פרט, עוללות, שכחה, פאה, אכילת הפועלים, שכן שכי, תרומה גדולה, מעשר לאשון, תרומת מעשר ומעשר עני). אם אין פרי או בגד חדשים אין מברכים ואין לעכב המצוה משום זה.

תם ולא נשלם

שמחים שה' זיכה אותנו לעשות מצוות אלו ומתפללים שיוכנו לקיים את כל מצוותיו. **מודה אני לפניך נותן התורה שזיכיתני לקיים מצוותיך היקרות:** פאה, שכחה, פרט, עוללות והנחת הפועל לאכול, אשר בכך אצפה שיתקיים בי דבר חז"ל נרבי אבדימי ברבי יוסף זיע"א שכל הנותן פאה ושכחה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו. ועוד שאחרי שנזהרתי כמיטב יכולתי לא לכלות הפאה, אקווה שיתקיים בנו עמך ישראל, "ובך לא אעשה כלה" כדברי רבותינו ז"ל במדרש ויקרא רבה פכ"ט.

מודה אני לפניך מצווה המצוות, שזיכיתני לקיים מצוות: תרומה גדולה ותרומת מעשר לכהן ומעשר ראשון ללוי והפרשת מעשר עני על צד היותר טוב שאפשר לקיים בימינו, ואקווה שיתקיים בנו כדאמרו בב"ר פי"א, בני ארץ ישראל בזכות מה הם חיים, בזכות המעשרות ונזכה כולנו לחיים טובים ונזכה לעשות לפניך נחת רוח בכל התיקונים והכוונות העצומות שבאלו המצוות שקיימתי ושתזכני לקיים.

מודה אני על העבר וצועק על העתיד, נא תעזרני לקיים את כל דברי תורתך באהבה ואזכה לקיים כל התרי"ג מצוות דאורייתא וכל המצוות דרבנן, עם כל ענפיהם היוצאים מהם ועם כל פרטיהם ודקדוקיהם, אשר כל מצוה ומצוה היא שיעור וצמצום קדוש כדי להכיר אותך תתברך. אנא, כמו שריחמת עלי לחטוף אלו המצוות הנדירות היום, חוס וחנני וזכני אותי ואת זרעי ואת כל ישראל לקיים כל מצוותיך (תדירות ונדירות) באהבה גדולה כל ימי לאורך ימים ושנים טובים, כן יהי רצון ע"פ ליקו"ת ל"ג